

Önskemål inför koralboksrevisionen *).

När det särskilda utskott, som vid årets kyrkomöte behandlade psalmboksfrågan, avgav sitt betänkande, inleddes dess förslag till ny psalmbok av en helt kort motivering. Blott en enda punkt i denna motivering må ett ögonblick bli föremål för vår uppmärksamhet. Biskop Billing hade i en motion föreslagit, att vid innevarande års kyrkomöte endast preliminärt fastslå ett visst psalmbestand med möjlighet öppnad för ett kommande kyrkomöte till ytterligare revidering. Under mellantiden borde en koralbokskommitté tillsättas, så att koralboksarbetet kunde bedrivas jämsides med det fortsatta psalmboksarbetet. Så skulle vid nästa kyrkomöte ett slutgiltigt förslag till såväl psalmbok som koralbok kunna framläggas. Till denna motion hade utskottet att fatta ståndpunkt. Förvånande är icke blott att denna till synes så naturliga tanke fullständigt avvisas utan ännu mer motiveringen härför. Biskop Billing understryker särskilt att ingen ny psalmbok borde slutgiltigt fastställas utan att däri ingående nya psalmer försetts med lämpliga melodier. Om man betänker å ena sidan hur en god melodi kan hålla en jämförelsevis svag text vid liv — och denna synpunkt är sannerligen värd att beaktas inför många av de nya psalmerna — och å andra sidan huru en omöjlig melodi har förmåga att slå ihjäl en i och för sig mycket god text, och vidare vilken utomordentlig betydelse psalmbokens melodier ha för vårt folks musikaliska fostran, så kan det tyckas att biskop Billings krav borde vara självklart. Och likväl förklarar utskottet att det »vill bestämt» avstyrka detta förslag. Som skäl anföres dels att motionärens yrkande helt avviker från tidigare praxis inom svenska kyrkan, dels att man vid ett kommande kyrkomöte icke kunde hindra att nya psalmtexter föresloges och antoges och att melodi-frågan därigenom på nytt bleve aktuell. Huru föga övertygande detta sista argument är, behöver knappast påpekas. Hade kyrkomötet godtagit biskop Billings princip, hade för visso också ett kommande kyrkomöte respekterat den och avvisat vid kyrkomötet nyföreslagna psalmer, beträffande vilka man icke kunnat hänvisa till lämplig melodi inom eller utom psalmboken.

Det anmärkningsvärda är fast mera det första argumentet. Man hänvisar till både den karolinska och Wallinska psalmboken. Båda antogos och stadfästes utan att ännu någon för dessa psalmböcker avsedd koralbok förelåg. Så tillägges: År 1920 var förhållandet likartat: Kyrkomötet antog för sin del det då framlagda psalmboksförslaget oberoende av att koralboksfrågan icke lösts.

Tvenne sakförhållanden äro här förtjänta att uppmärksammas. 1. Det gjorda påståendet är visserligen formellt riktigt, men täcker i sak knappast det verkliga förhållandet. 2. Situationen är

*) Föredrag, hållet i Stockholms Storkyrkas församlingssal i samband med K. S. V:s Centralkommittés årssammanträde den 7 jan. 1937.

en helt annan 1936 än den var både 1695 och 1819. Kommittén av 1936 ställes inför en väsentligen olikartad och mycket svårare uppgift än den som förelåg 1695 och 1819.

Det arbete som ledde till koralpsalmboken 1697 har ännu icke fått sin historia skriven och ännu krävas åtskilliga specialundersökningar, innan den kan tillfredsställande behandlas. Det rent yttre händelseförloppet är emellertid tecknat i en uppsats av prof. E. Wrangel i *Samlaren* 1893¹⁾. Därav framgår, att Svedberg d. 9/11 1693 i ett till konungen ingivet memorial förklarar, att vid psalmboksarbetet återstode intet annat än att Kungl. Maj:t förordnade professorerna O. Rudbeck och H. Vallerius med en eller annan av prästerskapet att sätta »melodier och toner uppå de obekante och nye tillkomne psalmerne»²⁾. Kungl. Maj:ts förordnande följde sedan 15/12 1693. Att Svedberg emellertid mycket tidigare haft sin uppmärksamhet inriktad på psalmbokens melodier framgår tydligt av ett från Svedberg till Spegel skrivet brev av 17/6 1691, som framdragits av domprosten Lundström. Svedberg berättar där, hurusom han talat med konungen om psalmbokens revision. Konungen hade därvid godkänt vissa principer för arbetet, bl. a. att »nötter sättes framför psalmerna, i synnerhet framför de obekante, svåre, och för dem, som på flere manér sjungas, at det bleve i alla församlingar en melodi»³⁾. Att Svedberg med sitt både här och annorstädes betygade intresse för psalmsången skulle ha underlåtit att taga vederbörlig hänsyn till de musikaliska kraven får anses uteslutet. Säkert har han i dessa frågor konfererat med Rudbeck och Vallerius. Det blir då fullt naturligt att han föreslår dessa till det officiella redaktionsarbetet.

Också för koralboksarbetet för 1819 års psalmbok stå vi utan en samlad framställning. Ur lättillgängliga källor kunna emellertid följande fakta hämtas, som mer än tillräckligt bestyrka, att de musikaliska synpunkterna vid psalmboksarbetet på den tiden icke blevo förbisedda. Redan ecclesiastika pastoralutskottet, som 1809 framlade sitt i mer än ett avseende sorgliga förslag, hade däri lämnat några nummer lediga, i avsikt att dessa sedermera måtte kunna fyllas med psalmtexter, motsvarande några gamla melodier, som icke borde gå förlorade men till vilka för närvarande icke motsvarande psalmer funnos att tillgå. Vid den musikaliska delen av sitt arbete hade utskottet erhållit goda råd av tvenne musiker, Frigel och Haeffner⁴⁾. När sedan 1811 års psalmbokskommitté tillsattes, förordnades som officiell rådgivare i musikaliska frågor en musiker, nämligen 1811—1818 Frigel och därefter Haeffner⁵⁾.

Att detta musikaliska rådgivareskap icke stannade på papperet

1) Harald Vallerius och musiken till Gamla psalmboken. *Samlaren* 1893 s. 9 ff.

2) a. a. s. 11.

3) Lundström, *Skisser och kritiker* s. 179.

4) Hildebrand, *Sv. kyrkans psalmbokskommittéer*, s. 45.

5) Hildebrand, a. a. s. 70; Forssman, J. Ch. Fr. Haeffners verksamhet i Sverige s. 29 f.

kan man lätt övertyga sig om genom Beckmans Psalmhistoria. Det är inför den situation som uppstått genom det beslut årets kyrkomöte fattat i hög grad lärorikt att läsa de torra och kortfattade notiser som där här och var påträffas och som till fullo bevisa, att psalm- och koralboksarbetet gingo hand i hand med varandra. Här skola blott ett par ex. anföras.

Frigel hade i Eccl. pastoralutskottet vid 1809 års riksdag framställt önskan, att nya psalmboken måtte erhålla en psalm för melodien till G.¹⁾ 165: Gladelig vele vi Halleluia sjunga. I 1811 års kommitté åtog sig Franzén uppdraget och resultatet blev W.²⁾ 102.³⁾

Det är ock Frigels yrkande på bibehållande av G. 163, som han kallar »förträffelig, i den äkta värdiga koralstilen», som givit Wallin anledningen till W. 103.⁴⁾

Som enda möjliga förklaring till att Wallin kommit att skriva en psalm efter det ovanliga metriska schema, som W. 57 erbjuder, anser Beckman att någon av hans musikaliska vänner gjort honom uppmärksam på koralens värde.⁵⁾

W. 59 omarbetades i metriskt hänseende i 1816 års förslag enligt Frigels anvisning för att den gamla koralen måtte kunna användas.⁶⁾

Beträffande W. 210 yttrar Beckman: »Okänt är vilken det kan hava varit ibland den tidens kännare av kyrkomusiken, O. Ahlström, Haeffner eller Frigel, som lagt framför Wallin den älskliga melodien — — — men hans förtjänst är stor».⁷⁾

Att inför dylika vittnesbörd söka bestrida att koralboksfrågan i huvudsak var löst samtidigt med psalmboksarbetet synes vara lönlöst.

Mest förvånande är dock utskottets hänvisning till förhållandena 1920. Redan år 1917 utgav ju en kunglig kommitté ett fullständigt förslag till koralbok för det årets psalmboksförslag och år 1920 utgavs ett likaledes fullständigt förslag till koralbok för dels W., dels tilläggsförslaget av detta år. Den s. k. Kyrkomötespsalmboken gick i fråga om nyintagning icke i nämnvärd grad utanför sagda förslag. Kyrkomötet visste således vad det i musikaliskt hänseende svalde och koralbokskommitténs arbete var huvudsakligen ett rent formellt redaktionsarbete ungefär jämförligt med det uppdrag den nuvarande psalmbokskommittén fått med den nya psalmbokens texter⁸⁾.

¹⁾ G. = 1695 års psalmbok.

²⁾ W. = 1819 års psalmbok.

³⁾ Beckman, Svensk psalmhistoria s. 291.

⁴⁾ Beckman, a. a. s. 291 f.

⁵⁾ A. a. s. 173.

⁶⁾ A. a. s. 185.

⁷⁾ A. a. s. 540 f.

⁸⁾ De för Nya Psalmer nykomponerade melodierna kunna icke utgöra mer än högst ett halft dussin. Knappast någon av dessa höra till de melodier som församlingen skulle sakna om de försvunne.

Det är dessutom tydligt att situationen nu är en helt annan än både 1695 och 1819.

För redaktören av 1697 års koralbok var frågan om nyanskaffning knappast något svårare problem. För honom gällde det nog framför allt att avvägbringa uniformitet. Det gällde att välja mellan olika melodier till samma psalmtext. På den ena orten hade psalmen sjungits på en melodi, på den andra på en annan. Vilken motsvarade bäst psalmens karaktär? Vilken skulle sägas vara bäst insjungen? Det gällde nog vidare att välja mellan olika melodiformer av samma melodi. Sannolikt var svårigheten på denna punkt icke mindre. Vidare krävde naturligtvis utarbetandet av generalbasen betydande arbete. 1697 års koralbok är ju den första tryckta psalmbok i Sverige med beledsagande orgelsats. I rytmiskt hänseende innebar den däremot knappast någon omvälvning. Tendensen går i psalmboken mot större regelbundenhet och det nya materialet har därigenom i rytmiskt hänseende utan tvivel blivit mera lätthanterligt än det gamla.

Rörande nyanskaffningen kan på forskningens hittills mycket utvecklade ståndpunkt intet med full visshet sägas. Så mycket är emellertid säkert, att de ur gamla koralboken i nuvarande upptagna melodier, som icke bevisligen eller med största sannolikhet kunna spåras i äldre in- eller utländska källor, blott utgöra 16. Av dessa höra dock en del till sådana psalmtexter, som i mer än ett halft århundrade förekommit i svenska psalmböcker. Att sådana melodier icke äro nykomponerade torde få anses säkert. Det är blott fyra av dessa 16 melodier, som icke tillhöra texter som varit tryckta före 1690. Att samtliga dessa förut tryckta psalmer torde ha haft melodier får anses i högsta grad sannolikt. Och när av dessa fyra återstående en del tillhöra redan förut representerade meterklasser, kunna de knappast förmodas vara nykomponerade. Vad åter de i nuvarande koralbok icke upptagna melodierna beträffar, synas de i allmänhet hava tillhört den gamla melodiskatten. Det vore därför icke förvånande, om en grundlig undersökning av det handskrivna materialet från 1600-talet skulle giva vid handen, att knappast någon av koralerna i 1697 års koralbok vore komponerad på beställning av redaktören.

1819 var problemställningen åtminstone delvis en annan. Nu trädde rytmen i förgrunden. För Wallin och hans medarbetare voro daktylerna kontraband inom psalmdiktningens område. Denna uppfattning delades av Haeffner. På några få undantag när äro också alla psalmer i W. — både gamla och nya — klädda i städade jamber och trökéer. Nu gällde det att göra de gamla melodierna lika städade — ett värv som Haeffner fullgjorde med stor skicklighet om än också med stor hårdhänthet. Denna avdamning krävde naturligtvis också icke sällan en ganska kraftig hyfsning av själva melodilinjén.

Till de stora frågorna för Haeffner hör ock den fyrstämmiga sättningen. Däremot torde nyanskaffningen då som 1697 ha varit

minimal. Självfallet uppträda nu åtskilliga nya melodier, men de flesta av dessa ha förelegat vid psalmbokens antagande, ja, att döma av Beckmans vittnesbörd torde de flesta i den mån de representera nya meterklasser ha förelegat på vederbörande psalmdiktarens skrivbord, innan psalmen skrevs. Nykomposition har förekommit i högst 12 fall (9 mel. av Haeffner själv; 2 av Åhlström, 1 av E. G. v. Rosén)¹). Betecknande är att av dessa 12 mel. förekomma i nuvarande koralbok blott 3. De övriga hava försvunnit utan att lämna något tomrum efter sig och knappast skulle någon sörja, om även dessa sista trenne finge i tysthet försvinna efter att i 100 år ha stått i koralboken utan att användas.

Av det sagda torde fullt tydligt framgå att om kyrkomötet 1936 skulle hava följt tidigare svensk praxis skulle biskop Billings motion hava bifallits.

Sådant kyrkomötets beslut nu blev, omintetgjordes det första och största önskemålet inför en blivande koralboksrevision, nämligen det att ha möjlighet att utesluta eller ändra en ur musikalisk synpunkt omöjlig text. Efter att ha offrat ungefär två mansåldrar på psalmbokens texter har man icke tid att offra ett eller ett par år på koralbokens melodier. Det är samma brist på förståelse för sambandet mellan ord och ton som kommit till synes vid tillkomsten av 1894 års kyrkohandbok och som man synes alltfört få ha att räkna med, då handboken för närvarande är under omarbetning utan att frågan om dess musik samtidigt upptagits.

I detta sammanhang torde lämpligen de önskemål böra upptagas till behandling som kunna anses berättigade med hänsyn till den nya koralboksredaktionens ömtåligaste uppgift, nämligen melodianskaffningen till de nya psalmtexterna. Förutom Haeffner är det då lärorikt att ha i tankarne såväl nykompositionerna i den senaste koralbokskommitténs arbete som ock de s. k. alternativa melodierna. I gällande koralbok till W. finnas 9 nykompositioner (84 b, Blom; 95, Lindegren; 180, Blom; 277, Morén; 305, Otto Olsson; 404, Widéen; 414, G. A. Erikson; 423 Noderman; 453, Blom). Kan man väl om någon enda av dessa (med undantag möjligen för 423) säga, att de blivit församlingens egendom? Nu torde man med skäl kunna som förklaring härtill hänvisa till de ohjälpliga texterna. I åtminstone två fall duger icke detta skäl (84, 414). Dessa psalmer höra i varje fall i vissa delar av vårt land till de årligen regelbundet återkommande psalmerna. Men vem vill utbyta i förra fallet Haeffner 84 och senare Haeffner 225 mot de nya melodierna? — I N. Ps. finnes icke mindre än ett helt tjog nykomponerade melodier. Är det manne överdrift att säga att $\frac{3}{4}$ av dessa skulle kunna försvinna utan att någon människa fälde så mycket som en enda saknadens tår? — Och det

¹) Undersökningen grundar sig på uppgifterna i Nodermann, Studier i svensk hymnologi.

urval som vi finna i *Alternativa melodier*, av vilka icke ens 30 äro nykomponerade, är om jag icke är oriktigt underrättad gjort ur en samling av över 700 melodier, som blivit insända till kommitterade. Vem vill påstå att resultatet är uppmuntrande?

När vi betrakta dessa erfarenheter, måste som ett kraftigt önskemål (n:r 2) uttalas: låt oss slippa nykompositioner i så stor utsträckning som möjligt. Det är utan tvivel för alla parter att föredraga, att förefintligt material utnyttjas i största tänkbara utsträckning. Om man pekar på behovet av en psalmtext med det eller det innehållet, riva nog skalderna ifrån sig och förklara, att psalmer diktas icke på beställning. Visar icke erfarenheten till fullo att förhållandet är analogt, när det gäller melodien? Att ställa samman notföljder på beställning är givetvis icke så omöjligt. Men att åstadkomma en melodi som församlingen kan tillgodogöra sig är något annat. De svårigheter inför vilka den nya koralbokskommittén är ställd, äro uppenbara. Det är över 30 nya texter som icke (utan vidare åtminstone) kunna hänvisas till någon melodi i W. eller N. Ps. Och icke nog härmed. Ett betydande antal av dessa företräda så underbara meterklasser att de icke återfinnas bland de nära 9000 melodier som Zahn meddelar i sin bekanta samling. Därtill förekomma rytmiska ojämnheter i påfallande grad. Det är därför naturligt att kommitténs ordförande i ett uttalande i Sv. Dagbl. för den 4/12 1936 bebådat en musikalisk auktion på 26 psalmer. Det torde emellertid ock vara naturligt, om man inför tidigare erfarenheter ställer sig tvivlande inför en dylik auktion. Vid ett hänsynslöst utnyttjande av förefintligt material torde det antal psalmtexter som med nödvändighet måste utlysas på musikalisk entreprenad kunna reduceras till några få. Ett dylikt förfarande kräver visserligen ett milt våld och ett ganska rymligt samvete i förhållande till den musikaliska äganderätten, men torde likväl vara att föredraga ur församlingens synpunkt. Och den synpunkten torde väl härvid böra vara den avgörande.

Beträffande ett icke obetydligt antal av de nya texterna ligger det nära till hands att förmoda, att de komma att draga med sig mindervärdiga melodier. Biskop Aulén har i förut anförda uttalande i Sv. Dagbl. lugnat dem som hyst farhågor för att kommittén skulle komma att göra ett attentat mot dessa melodier. Han ställer emellertid alternativa melodier i utsikt till en del texter. Det kan ju hända att dubbla melodier i sådana fall är den enda framkomliga utvägen. Men inför detta biskopens uttalande skulle jag vilja framställa mitt tredje önskemål. Låt oss få en förordning som uttryckligen medgiver organisten rätt att vägra spela vissa melodier — som naturligtvis böra uppräknas — åtminstone i högmässan.

Självfallet är organisten juridiskt skyldig att spela de melodier som finnas i den officiella koralboken. Däröfver kan icke någon tvekan råda. Men vi kunna väl förstå de organister för vilka det är

i högsta grad motbjudande att i en kyrkans gudstjänst spela och sjunga åtskilliga av melodierna i N. Ps. Hur skulle väl en uppsvensk präst känna sig till mods om han vore skyldig att i söndagens högmässa läsa upp en västsvensk predikan eller tvärtom: den västsvenske prästen en uppsvensk? Det är också bekant att frågan om dessa melodier varit ett irritationsmoment av betänkligaste slag mellan präst och organist inom vitt skilda delar av landet. Frågan har på sina håll rent av lett till öppna konflikter. Vore det då för mycket begärt att i samband med koralboksreformen ett försök gjordes att åstadkomma en *modus vivendi*? Den enda möjliga utvägen synes vara den att organisten erhåller rätt att vägra att spela de mest anstötliga melodierna. Då vet prästen vilka melodier han icke har rätt att fordra; organisten å sin sida vet vad han är skyldig att spela. För församlingarnas del åter har frågan ganska liten betydelse, då det ju lyckligtvis oftast är så att präst och organist godvilligt kunna enas.

Som fjärde önskemål skulle jag vilja yrka på största möjliga inskränkning av melodiernas antal och säga: giv oss icke onödigt många, men i stället med så mycket större omsorg utvalda melodier till varje meterklass. Meterklassernas antal är i W. 144¹⁾, redan det ett mycket stort antal för en psalmbok av 500 nummer. Genom Nya Psalmer steg meterklassernas antal oproportionerligt och denna stigande tendens är i samma oroväckande grad märkbar i den Nya Psalmboken. Melodiernas antal *måste* därför bli mycket stort, men det ligger i församlingarnas intresse att det åtminstone så mycket som möjligt inskränkes. Jag vet att det finnes förespråkare för en rakt motsatt uppfattning. Som ex. må anföras en nutida psalmdiktare, doc. S. Belfrage, som beledsagar några av sina psalmer med en anmärkning rörande melodier, ur vilken följande må anföras. »Modern psalmdiktning måste principiellt avböja schemata, även de musikaliska. Är en psalm en dikt, ropar den i allmänhet efter sin egen melodi. Psalmförfattaren må se till att hans psalmer äro sångbara men därutöver sträcker sig icke hans skyldighet. Koralen må utvecklas i bredd med psalmen: varda ny och ung på gammal grund. Praktiska skäl må sedan tala men ej villa bort principen»²⁾). Det är av de senaste årens psalmboksarbete tydligt att han ingalunda står ensam bland nyare psalmister om denna uppfattning. Men lika övertygad som jag är att denna uppfattning ingalunda är sällsynt, lika övertygad är jag om att den är grundfalsk. Den bottenar alldeles icke, som dess anhängare ofta tyckas vilja göra gällande, i en djupare förståelse för psalmens väsen och egenart utan den förråder fastmera en häpnadsväckande brist på förståelse för den evangeliska psalmens uppgift i gudstjänstlivet. Man tycks tro att det huvudsakligen är av praktiska skäl som det från motsatta

¹⁾ Nodermann, a. a. I s. 135.

²⁾ S. Gabrielsson, *Unga psalmer*, 1919, s. 14.

hållet uttalas farhågor för dessa individuella melodier och yrkas på måttligt antal melodier. Visst finnas praktiska skäl som tala för inskränkning i melodiantalet. Men dessa äro ingalunda det verkliga, djupa skälet. Utan detta är koralens objektiva väsensart. Koralens viktigaste uppgift är att beledsaga församlingens gudstjänst och måste för att kunna fullgöra denna uppgift bevara sin objektivitet. Principen *en psalm — en melodi* är i själva verket intet annat än ett utslag av en individualism som totalt saknar blicken för det samfundsmässiga. Finge en dylik individualism göra sig allt för bred i psalmboken, skulle dess verkningar bli förödande för gudstjänstlivet.

Blott ett ex. må få belysa det sagda. Ännu har ingen, mig veterligt, kommit på idén att sjunga »Din klara sol går åter opp» eller någon till samma meterklass hörande text på »Jag vet en hälsning mera kär». Däremot förmår mel. 420 bilda en åtminstone acceptabel musikalisk omklädnad till ett flertal texter av sinsemellan ganska olika karaktär. Varpå beror detta? Därpå att den äger mera objektivitet. Vilken är ur *kyrklig* synpunkt den värdefullare melodien? Jag är viss om att ingen församling i riket skulle sakna den vackra Geijermelodien, under det att saknaden skulle bli stor i varenda kyrka om 420 strökes. Och ändå kan väl Geijermelodien betraktas som en liten pärla i sitt slag under det att mel. 420 på sin högsta höjd kan betecknas som medelmåttig.

Efter denna långa utveckling återgår jag till mitt fjärde önskemål. Låt oss slippa onödiga melodier. Mot vår nuvarande koralbok synes mig i detta avseende befogade anmärkningar kunna framställas. Tyvärr medgiver tiden blott ett par ex. Vad tjänar det till med det Blomska alternativet till 84? Vi ha meterklassen 226: På dig jag hoppas, Herre här. 7 psalmer tillhöra denna klass. Av dessa höra tvenne, 100 och 415, till dem som av självklara orsaker icke gärna kunna komma igen mera än en gång om året. Två andra — 255 och 391 — torde praktiskt taget aldrig sjungas. Ingen av de tre återstående — 125, 145, 226 — höra till de mera allmänt brukade. När då till denna meterklass finnes en sådan första klassens melodi som 226 — skulle icke den räcka till samtliga dessa nummer? Det synes mig vara missriktad välvilja att späda ut den med den medelmåttiga 125. Till jämförelse må påpekas att mel. 198 användes för icke mindre än 11 psalmer, bland vilka befinna sig så slitna nummer som 66, 250, 330, 427, 436, 441. En morgonpsalm och två aftonpsalmer på samma melodi är verkligen sparsamhet¹⁾.

Ett annat ex. W. 195: *O Jesu Krist, till dig förvisst* är ensam i sin meterklass. Utan överdrift torde kunna sägas att den användes ytterst litet. Den är till sin metriska byggnad 7-radig men

¹⁾ En på grund av sin melodi f. n. åtminstone halvdöd psalm är den sköna W. 133. Det orimliga i att sjunga en fyrradig strof på en femradig melodi genom att upprepa tredje versraden av texten ligger i öppen dag. Låt denna psalm återfå dess gamla sköna melodi (Haeffner 396).

kan, om man i varje strof sammanslår tvenne verspar, utan olägenhet sjungas som 146. Finnes under sådana förhållanden anledning att bibehålla en särskild — och därtill relativt svårlärd — melodi för denna psalm. Vore det icke bättre att hänvisa den till 146? Psalmen har ingenting att förlora därpå, då den f. n. på grund av sin melodi är praktiskt taget död¹⁾.

Ytterligare ett ex. N:r 180 i 1936 års psalmbok är S. Gabrielssons *Från tidevarv till tidevarv*. Det kan synas ganska motbjudande att för denna text taga i anspråk den enda melodi i W. som är möjlig: 486. Men är detta icke ändå att föredraga framför att belasta koralboken med ytterligare en melodi, som icke kan få någon annan användning än de säkert relativt få tillfällen, då denna psalm kommer att tagas i bruk.

Å andra sidan måste det anses som ett legitimt önskemål att vissa talrikt representerade och mycket slitna meterklasser förses med tillräckligt antal, efter den användning psalmerna kunna tänkas få, passande melodier. Jag vill i detta hänseende peka på en brist i nuvarande koralbok. Det gäller den utomordentligt talrika meterklassen 136 med icke mindre än 33 nummer. För närvarande ha vi till denna meterklass 4 melodier (136, 123, 257, 460). I allmänhet göra väl dessa till fyllest. Men det finnes ett par tillfällen, då man kännbart saknar ytterligare en melodi av mera monumental karaktär än de förefintliga. Finnes från textens synpunkt en bättre ingångspsalm på Nyårsdagen än 413: *Giv, o Jesu, fröjd och lycka*, eller på Domssöndagen än 499: *En gång dö och sedan domen?* Men i bägge fallen bjuder melodien emot. Båda ha alltför mycket karaktär av vardagsvara. Här behövdes en ny melodi. Skulle någon vilja säga att det är omöjligt att samma melodi skulle kunna värdigt tjäna båda dessa, varandra till innehåll och stämning så olika, texter, må gärna erkännas att en sådan melodi finner man icke var dag. Omöjligt är det dock icke. Eller har någon stött sig på att vårens skolavslutningar brukar klinga ut i samma toner som psalmbokens mäktigaste skildring av den yttersta domen?

Men jag går vidare i min önskelista. Det femte önskemålet tar hänsyn till själva melodilinjen och jag skulle möjligen kunna formulera det så: låt oss slippa onödigt tillkrånglade melodier och onödiga ändringar i insjungna melodier.

Vi må ha huru stor vördnad som helst för reformationstidens psalmdiktning och koralkomposition och för det arbete som nedlagts på att utforska dessa; — vi må beundra den karolinska psalmboken och 1697 års koralbok aldrig så mycket; så är det dock omöjligt att förneka, att vår psalm- och koraltradition genomgått den Wallin-Haeffnerska storstädningen. En så kraftig

¹⁾ Ett annat iögonenfallande ex. på alltför långt driven sparsamhet erbjuda de båda påskpsalmerna 104 och 107 (samma melodi). Här måste ett återupptagande av Haeffner 107 anses önskvärt, på det att båda dessa psalmer utan tvekan må kunna användas i samma gudstjänst.

kur genomgår ingen utan att det sätter spår efter sig för hela livet. Jag vill härmed icke ha förnekat att en förwallinsk koraltradition under särskilt lyckliga förhållanden skulle kunna med framgång återupplivas. Men sådana förhållandena äro, är det omöjligt. Vi måste därför — om än stundom, ehuru visst icke alltid — med beklagande önska oss den förenklade Haeffnerska melodiföringen. I allmänhet har vår nuvarande koralbok på denna punkt förfarit med stor moderation. Dock torde man vara tvungen att önska sig ännu större försiktighet. I ett par fall synes koralboken genom upptagande av äldre melodivarianter rent av hava försvagat den Haeffnerska formen. Jag tänker då närmast på 150, som i sin nuvarande gestalt fått något sentimentalt, sött över sig. Något liknande gäller om 213. Och 257 har ett betänkligt drag av oro över sig. Ur sådan synpunkt är däremot knappast något att invända mot 138, som däremot synes ha mycket svårt att bli församlingens egendom, vilket är djupt att beklaga, då ju texten är utomordentligt användbar vid de mest skiftande tillfällen.

En ytterst irriterande detalj är ändringen i andra versraden på W. 3. Så många gånger jag hört denna melodi sjungas under de sista 15 åren, har det aldrig hänt utan i denna rad inträdd förbistring. Att slippa ifrån dylika ändringar åtminstone i verkligt insjungna melodier är ett viktigt önskemål.

Nära med frågan om melodilinjen sammanhänger frågan om rytmen. Den gäller mitt sjätte önskemål. Den är dock ett så vidlyftigt ämne att det är omöjligt att här ingå på detaljer. Blott huvudönskemålet på denna punkt vill jag antyda. Låt oss i den Wallinska psalmbokens psalmer och i de med dem metriskt besläktade slippa för många 3-taktsmelodier. Våra städade trokéer och jamber tåla ej vid mycket av det slaget utan att intrycket av enformighet och trivialitet gör sig gällande. Ett ex. Den verkligen mycket vackra mel. H. 47 är f. n. illa misshandlad av texten. Den gör ett tråkigt intryck. Den verkar vingklippt fågel. På ett helt annat sätt verkar den om man begagnar texten i 1695 års psb. med dess frikostigt inströdda daktyler. Det är lätt att iakttaga genom att sjunga N. Ps. 577, där melodien är använd till texten: *Två väldiga strida om människans själ*. I den nya psalmboken finnes dock en text som gör melodien ännu bättre rättvisa, nämligen Biskop Bergquists pingstpsalm: *Nu stunden är kommen, o saliga fröjd* (128). Att som nu är fallet ha melodien i två olika former torde få anses särdeles otillfredsställande. Följden blir att församlingen lär sig ingendera. Det torde därför få anses som ett angeläget önskemål, att denna melodi reserveras för »*Nu stunden är kommen*» och »*Två väldiga strida*» samt att W. 47 förses med en melodi i jämn takt.

Koralboken för W. har f. n. c:a 45 melodier i 3-takt. Säkert skulle åtskilliga av dem vinna på att omskrivas i jämn takt. Som ex. vill jag blott nämna tvenne, nämligen dels 150, dels 138.

Samtliga de spörsmål som hittills vidrörts hava haft koralen själv till föremål. De följande komma att hava sammanhang med vissa företeelser i dess uppträdande. Jag börjar med det viktigaste, koralens harmoniska dräkt och formulerar mitt sjunde önskemål så: Låt oss få den beledsagande orgelsatsen skriven så att melodiens egenart icke förstöres. Mot denna till synes självklara sats har syndats obegripligt alltsedan Hæffners dagar.

Olyckan är att man icke brytt sig om att göra klart för sig de olika melodiernas olika melodiska och rytmiska karaktär. Man har resonerat som så: en koralmelodi är en koralmelodi och skall då behandlas såsom en sådan. D. v. s. alla koralmelodier ha behandlats efter samma eller åtminstone likartat harmoniskt recept. Lyckligtvis har resultatet blivit bättre än man kunnat vänta på grund av att det överbärande flertalet melodier efter Hæffnersk behandling tillhöra den klass som trives ganska väl i den vedertagna uniformen. Om de övriga än icke äro så många, ha de i stället blivit så mycket värre misshandlade. Det är dessa sista mitt önskemål gäller.

Närmast avser jag då de gamla gregorianska melodierna och de melodier som äro andeligen befryndade med cantus gregorianus. Som ex. kunna nämnas W. 9, 17, 26, 58, 67, 664. De ha råkat i stadgat vanrykte för tunghet, klumpighet, osångbarhet. Och jag medger: icke alldeles utan skäl. En klumpigare bild än t. ex. W. 67 erbjuder, får man leta efter. Men var ligger felet? Icke i melodien utan i orgelsatsen. Dessa lediga, rörliga melodier, tänkta och sjungna utan annat instrument än den mänskliga rösten, ha belagts med så tunga järnbojor att det icke står i mänsklig makt att röra sig på annat sätt än genom att släpa sig fram. Sjung dem raskt och fritt och förvisa alla beledsagande instrument och de skola få tillfälle att visa sin särskilda charm. Skola de fördes med orgelsats, så låt dem få en lätt och smidig som i stället för att hindra dem blott ger relief åt deras liv.

Mellan dessa båda ytterligheter — den Hæffnerska normalmelodien och de gamla mer eller mindre till den gregorianska musiken sig anslutande melodierna — finnas sedan åtskilliga schatteringar, på vilka jag icke nu skall gå in. Det anförda hoppas jag är tillfyllest för att göra fullt klart varthän jag syftar¹⁾.

I närmaste sammanhang härmed står den för ögat synliga notbilden. Den gäller mitt nästa önskemål (det 8:e). I och för sig kan det väl vara likgiltigt, vilket notvärde man begagnar som utgångspunkt vid återgivandet av en melodi. Mot koralboken val av halvnoten behöver sålunda intet vara att invända. Ty inom samma melodi är det ju fråga blott om relativa värden. Men vad som visat sig ha mycket farliga följder är det konsekventa genomförandet av halvnoten som normalnot. Envar har väl provat något

¹⁾ Särskild uppmärksamhet kräver självfallet behandlingen av kyrkotonarterna, i vilket slag av melodier de än förekomma.

av språkets makt över tanken. Kan man inte med samma rätt tala om notbildens makt över fingrarna? Dels ligger frestelsen nära att ge halvnoten ett absolut notvärde, dels att göra detta värde stort. Vilka melodier går detta i synnerhet ut över? Icke över dem jag nyss kallade normalmelodierna, utan över de gregorianska och visartade melodierna som äro mest känsliga för tempot. Det önskemål jag skulle vilja framställa är därför detta att notbilden måtte i någon mån åtminstone få avspegla den relativa skillnaden i tempot. Har normalkoralen halvnoten till utgångspunkt, så låt dessa rörligare melodier få $\frac{1}{4}$ -noten.

Till den nyss berörda frågan om ackompanjementet må anknytas ytterligare ett önskemål.

Koralboken är avsedd att brukas icke blott i kyrkan utan också i skolan. Erfarenheten visar emellertid till fullo att den musikundervisning seminariernas elever erhålla i allmänhet icke motsvarar de krav den nuvarande koralboken ställer på vederbörandes förmåga att hantera orgeln. Vilken hindrande och förstörande inverkan detta måste ha på skolans undervisning i psalmsång är tydligt. Resultatet av skolans arbete är ock i detta avseende mången gång klen, något som man icke kan förundra sig över. Det synes mig därför vara ett mycket angeläget önskemål att vid sidan av den för kyrkan avsedda koralboken även utgäves en för skolan avsedd upplaga, där alla koraler vore försedda med mycket lättspelade orgelsatser.

Till de önskemål jag skulle vilja framställa hör ock att varje melodi försåges med ett helt litet kort preludium, blott 4 takter eller så. Självfallet skulle dessa preludier icke vara avsedda att ersätta andra preludiesamlingar. Det är tvärt om ett mycket viktigt önskemål att det komme till stånd en ordentlig och rikhaltig preludiesamling med preludier avpassade efter de olika användningar koralerna kunna tänkas få. Utan dessa skulle blott vara som en reserv. Icke så sällan skulle nog en dylik reserv vara ganska välkommen även för organisten i kyrkan. Och därtill kommer att psalmboken ju brukas även utom kyrkan, t. ex. vid ungdomsmöten och församlingsaftnar o. d. Hur ofta får man icke då höra psalmerna spelas av tillfälliga medhjälpare, som äro fullständigt ur stånd att på egen hand göra det enklaste inledande anslag.

Till sist ännu ett önskemål. Det gäller det liturgiska bihanget i den nya psalmboken. Enbart detta bihang skulle kunna ge anledning till en lång önskelista. Man kunde t. ex. peka på en sådan sak som behovet att få *Te Deum* och *Dies irae* i mera vederhäftig form. Men jag skall förbigå allt annat och blott uppehålla mig vid en enda detalj, som synes mig för ögonblicket som den viktigaste. När vi nu äntligen efter 125 år åter ha fått det gamla *Laudamus* i ostympat skick infört i en av kyrkans böcker, så låt oss få en musikaliskt tillfredsställande dräkt. Ty att kyrkomötet intagit denna text i psalmboken har väl skett med någon mening.

Och meningen kan väl knappast vara någon annan än den att denna text redan nu skall vid högmässan kunna ersätta det nuvarande stympade *Laudamus*. Det är därför av den största vikt att vi erhålla efter högmässans behov avpassad musik. Detta betyder dels att musiken väljes bland kyrkans av ålder nyttjade melodier, dels att vi erhålla olika alternativ att användas under olika tider av kyrkoåret. Så glädjande det är att denna äldre form av *Laudamus* införts i psalmboken, så beklaglig är dock en detalj. Lovsångens begynnelse har uteslutits. Den lyder: *Åra vare Gud i höjden* etc. När frågan blott gäller texten spelar saken mindre roll. Ty den är ju i alla fall allom bekant. När man kommer till musiken blir förhållandet ett annat. Den gamla musiken tar nämligen hänsyn till hela texten och börjar sålunda med änglalovsången. Ytterst önskvärt vore därför att vid den slutliga textredigeringen änglalovsången rycktes in i början av *Laudamus* äldre form.

Det är med de allra största förväntningar den nya koralboken motses av kyrkofolket. Har äntligen en ny psalmbok antagits och därmed en av de mest irriterande frågorna på det internt kyrkliga området fått sin lösning, hoppas vi på en koralbok som åtminstone någon mansålder framåt kan skänka en viss ro åt gudstjänstlivet inom sitt område. Skall en sådan förhoppning kunna förverkligas, får koralboksarbetet självfallet icke forceras. Koralbokskommittén får heller icke söka gå förbi svårigheterna utan måste sträva efter att på grundvalen av ingående forskningar och undersökningar åstadkomma en verklig lösning. Svårigheterna äro många och kräva utan tvivel ett mycket omfattande arbete. Men förvisso skall ett sådant arbete bära rik frukt och därmed skänka den rikaste lön för mödan.

Knut Peters.

Kunsten i Menighedens Tjeneste.

Der vandrede en Mand blandt Galilæas Høje, naturlig og i Pagt med Naturen. Kunst var maaske et af de Ord, man vanskeligst vilde finde paa at sætte i Forbindelse med ham, det skulde da være, om man vilde sige, at Jesus Kristus kendte Ordets Kunst. Naar han former en Sætning som den: salige er de rene af Hjertet, thi de skulle se Gud, saa er det et Indhold i en helstøbt Form, og Kunsten er jo Formen. Eller naar han talte sine Lignelser, saa er det en plastisk Fortællekunst, som har den folkelige Enfolds rammende Egenskaber. Jamen det er da ikke Kunst, det er Natur, ja det er hans Guddomsgave at kunne tale saadan! Ja hvad er det? Det er i hvert Fald al Kristendoms Kerne og Udgangspunkt.